

S Z Á Z P Á L

AZ UTOLSÓ ÚTIRAJZOK

és más feljegyzések útközben

KALLIGRAM

2025

A szerző a kötet megírása idején a Kisebbségi Kulturális Alap alkotói ösztöndíjában részesült

Na vytvorenie rukopisu autor získal štipendium Fondu na podporu kultúry národnostných menšín

A kötet megjelenését a Kisebbségi Kulturális Alap támogatta

Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín

Bázis-könyvek 90.

Copyright © Száz Pál, 2025
ISBN 978-80-8267-037-3

VIRÁGIDŐ 2018

Feljegyzések a zöld füzetből

I. KIKEL

[2018. április 29.]

Amikor a šeherbe költöztem, akkor hullott le az utolsó hó. Rögtön olvadni kezdett. A fényes napok előbb a déli fekvésű dombokat fosztották meg a hótól, aztán a Trebević lejtőin összegyűlt hó is megadta magát a melegnek.

Ferhát pasa dzsámijának boltíve előtt virágba borult a ciklámen tulipánfa.

A tavasz már ekkor beköszöntött az Aranyvölgyben. A sehidek sírján termett mogyoróbokor ágain már lengette a szél sárga füzerét. Aztán a Miljacka menti füzek sárga, hamvas barkái meghozták a tavasz első, bátoratlan illatát.

Az első, virágzásba boruló rügyfakadás már Ilidžán ért, az első vadszilvák fehér behárja (behar = virágzó ág) a zubogó, zöld folyóvíz fölé nyúlt.

Mire beértem a városba, a Veliki Park háborús mentőei előtt egy szarajevói rózsát körülölelve, fiatal szakurák fodrozták rózsaszín virágjukat.

A sarki szakurák mögött lévő veterán mandulafa (badem) egyetlen megkéssett rügyet hajtott.

A zsidó temetőben sárga mennyország kulcsa nyílt egy darab fejtetőcsont mellett.

Ukrstól Vaskrsig kivirultak a szilvafák Boszniában.

Amikor a Bentbašára mentem, a kökénybokrok tele voltak apró fehér virágokkal. Mire az aksam ezán alatt visszafelé indultam, már a juharfák sárga virága illatozott.

Otthon még elcsíptem a cseresznyevirágzást, de nem maradtam soká.

Az ostrogoni bég udvarának végében, a bástyák alatt, a Vízivárosban a sziklába kapaszkodó, tavaly kifagyott fügefa ekkor csupán egyetlen rügyet hajtott. A fügefa nem virágzik, de ezt csak a nyáron tudtam meg Hercegovinában.

Aznap reggel, hogy a szél a fűre havazta a cseresznyevirág szirmait, indulnom kellett, estére pedig már Libeň kivágásra ítélt orgonáit (šeřík) szagolgattam. Másnap a magasabban lévő almafák is virágba borultak a Petřín aljában.

Mire hazaértem, az orgona helyett már a dögszagú galagonya virágzott a Holt-Vágban. Öreganyám sírja fölé gyertyát tartottak a gesztenyefák. Öregapád kiskertjébe még ő ültette a gyöngyvirágot. A senkiföldjén szösz virágzott az ezüstnyár, de indulnom kellett tovább.

IDENTITÁSOK

Quai du Louvre, 2019. február 4.

flaneur vagyok ez a munkám koptatni az utcaköveket figyelni a járókelőket melyért senkinek sem kell fizetni egy pali aki előgyeleg magának a világban utcasarkok magányát társas sehonnanságra cserélve azt figyelni mit senki sem figyel egy galambot harangkondulást forráskutat asszonyokat utcazenészt azt hogyan nyel el az idő lassan egy újabb napot a mát is ahogy 1913 május huszonegyedikét is elnyelte mi történik az igyekvőkkel kik nem ténferegnek mindig ez van ha az embert közterekbe kényszeríti a hontalanság

vándordiák vagyok egy neoromán vagy neogót pellegrin mindenhol felcsipegetek egy kis tudományt de semmi-ben sincs idő elmélyedni holnap indulni kell tovább egy újabb disputára közben olvasok míg zötyög a szekér siklik a szerelvény ereszkedik a gép olvasok kicsit a szótárat nem hoztam magammal túl nehéz a parkokba nem napfürdőzni járok mint a párizsi öregasszonyok ha-

nem a könyvtározás és az előadás között verset írni ha alszanak a lélek rémei csendesen járj a szobán a hant alatt a tavasz kémei térítik el a bokád verset írni nem túl szép dolog a strófa lassan gyöngyözik a szótagot ujjadon számolod minden szó másba öltözik

író vagyok aki folyópartra jár fejében egy történet ötletét forgatja szeletei kaleidoszkópként mozdulnak s a rakparti sétány padjára kuporodva firkálja noteszébe a feljegyzéseit a nappal szemben hogy elvakítsa és sose olvassa újra őket most amúgy is ösztöndíjas vagyok kegyet nyertem az udvarnál nem vagyok már bértollnok csak nem tudom miről írjak tárgyafigyottan kódorgok

migráncs vagyok s míg a papírjaimra várok veszteglés közben miután a metró photomatjában újabb öt eurót hagyok az igazolványképemért éljenek a hivatalok micsoda hagyományörzés a szelfik korában a környező tereket környékezzetem cigizek a puccos utcasarkok csücskében pénz híján nyilvános tereken iszok olcsó szeszeket esténként néhány sráccal akik beszélnek a nyelvemet holnap folytatódik a munkakeresés

polyglot vagyok helyismeret nélkül is szakértelemmel vágok neki az ismeretlennek mustrálom ki a kurvákat az édes lányokat a fincsi ficsúrokat nem a szex a lényeg csupán idegen nyelveket tanulunk egy önképzőkörben sensualité mondja az isten tudja melyik orrhang éjével anjával és aunjával anyanyelven suttozva a szót a fér damúr a faire l'amour és az affair d'amour közötti különbséget kihalld s hogy délen a rano szó miatt csupán korábban érkezz a megbeszélt helyre ne mindjárt reggel

dobro jutro csak tudd tudjad nem mindegy hol ejted ki az e betűt jézusom de nehéz pécheur vagy pêcheur vagy jézusom mindegy neked vagy hogy milyen hosszan ejted a hangzót, hogy užas vagy úžas, mi a különbség a lik és a lík a lice és a líce a slika és az obraz és az obraz között vagy a coura és a cura vagy a děvka és a dívka és mitől azonos a nemocný a chorý a bolestan és a malade

idegen vagyok de minden városban vannak barátaim minden kikötőben vannak társaim igaz nem várnak rám sehol de kedvesen fogadnak mint egy visszatérő drága halottat mindig rengeteg hírem van de semmi újat nem tudok mondani félig elfelejtve barátságokat nem kötök szerelembe sem esem minden találkozás az utolsó találkozás ne bonyolódjunk bele csak egy pali vagyok egy lik

štamgast vagyok mert visszajárok ide tudom hogy itt mérrik a legjobb sört s a legolcsóbban a környéken itt úszod meg úszol meg benne a függőségeimhez alakítom a körülményeket út közben betérek ide oda ismerek néhány jó helyet itt mindig érett a hermelin és mindig érett férfiak mesélnek velős vicceket amit az élet iskolájában tanultak senki nem nézi a híreket csak bekapcsolva zavar a tévé a sarokban s a konyha miatt mindig büdösen távozom

lutalica vagyok aki a mahalák kanyargós utcáit rója cél google maps nélkül a sarki fűszeresnél a lerobbant autómosó mellett veszek két dobozos karlovačkot mert nikšičko mért is volna aztán ha lihegve a magasban az út menti temetőben helyet lelek kortyolgotom a söröm s nézem az átkozott várost ahogy utcái összefutnak egy

nagy kibogozhatatlan gombolyagba a völgy aljában nézem hogy uralkodik felettük árnyával a szemközti csúcs

szerzet vagyok vagy szerzemény költött vagyok a nevem lengyel essel ejtik igen egy nemesi lengyel família neve eredetileg litvánok voltak később krakkóba emigráltak az oroszok miatt de szlovák vagyok ezért beszélek csehül hát a magyar az egy tanult nyelv be akartam bizonyítani hogy meg tudok tanulni magyarul ha már franciául angolul törökül és szerbhorvátul tudok a magyar mért ne az is egy költött nyelv minden szavát más nyelvből szerezte

kolemjdoucí vagyok járok kelek metróra buszra nem sietek csak áthaladok az utcákon átvágok tereken célom követve köröttem semmit sem figyelek a helyeknek csupán a cél függvényében van jelentése és jelentősége a belső GPSt követve a szembejövőkre is csak véletlen tekintek szórakozottan közönyösen hisz tudom minden ismeretlen arcban a halált tekintem

putnik vagyok rövid vagy hosszú uval mindegy kemény vagy lágy ennyel untig fertig mindegy utazót jelent aki a hercegovinai kisvárosban vár poros buszmegállóban most kell jöjjön a járat mindig egy most talán a következő lesz az hacsak el nem ment a menetrend szájhagyomány útján terjed de a cél a szent hely a csúcs felé mászom a hely szent csak nehéz az időben eligazodni ilyenkor a szembeni sziklákat megvilágítja a nap vörös fénye lomhán rövidül a ciprusok árnyéka este talán már a tengerben fürdök meg talán itt maradok örökre ebben a vukojebinában

néma gyerek vagyok akinek anyja sem más sem minden nyelven értek de egyet sem beszélek ez az írával való találkozásból látszik meg legjobban ira nagyot hall nem tud az ajkamról olvasni nagyot hall úgy látszik az akcentusom és a nyelvtani hibáim mimikus természetűek ira megtanított néhány jelre jelnyelven de kiderült hogy minden beszélt nyelvnek külön jelnyelve van a szerb és horvát pedig teljesen különbözik egymástól kussba vagyok

LETŮNT LIBEŇ

A. / EGY VITA NUOVA APOKRIF

Feljegyzés a piros füzetből

Egyszer Vladimír kivitt engem és műj mužt a Vörös Hadsereg sugárújtára amelyet Zenklova třídára neveztek át és mire odaértünk már egész tömeg volt ott és mindenki egy irányba nézett vagy a karóráját bámulta nem értettem a dolgot Vladimír titokzatoskodott mint egy tajnústkář azt mondta meglepetés lesz chachachachááá langaléta alkata akár a hajó zászlaja úszott előttünk az utcán gyerünk mert elszalasztjuk a pillanatot hajtott másodszor maga előtt gyerünk Nem értettük a dolgot aztán néztük hogy mit néznek az emberek a szemközti utcason talán valaki ki akar ugrani az ablakon talán lebeszélük az emberek vagy éppen hogy drukkolnak neki ez az megcsinálod itt a véged szerelmi bánata van hát hogyne azt ordítózza kerítésetek elő Božankát aki nélkül nem tudok tovább élni végem van nélküle mint a botnak de aztán kiderül hogy Božanka nem Stejskalová nem is Procház-

ková vagy Nováková mert Božanka egy kutya aki tegnap szökött meg tőle és azóta semmi hír róla talán elfogták a rég holt zsidók szellemei és kikészítették a bundáját és a belzi rabbi strámliját díszíti azóta Ekkor hirtelen a műj muž arcára lettem figyelmes ekkor esett le neki mért is vagyunk itt počkejte doktore hned se dovíte vo co jde de a műj muž ekkor már pontosan tudta felém fordult hogy közölje de a hangját már nem hallottam hirtelen valami föld alól jövő mennydörgés hasított a levegőbe csak azt láttam mozognak az ajkai aztán már mindketten a szemközti utcasort néztük hogy a házak lábánál füst tör fel s egyszer csak az utcasor házai a saroktól az utca közepéig megrogynak és térdre esnek akár az elítéltek halálsora az osztag előtt ahogy a lövést követően a tűz végigfut a soron az a pillanat amely a lövést és a halált elválasztja egymástól az örökkévalóságig tart tömegsírok nyílnak meg ekkor s nyelik el éhüket a történelmet ahogy mi sem úsztuk meg és fizetnünk kellett ezért a hallgatásért hogy nyakig voltunk a rendszerben azzal ahogy apám a zsidó üzlettársakat nem fogadta többé s hogy két szobalányt tarthattunk ahogy Wulli beszélt róluk és azzal ahogy kislányként von Norden tisztre néztem s most nézem ezt az utcasort amely úgy áll és rogy össze mint ott a Szudétákban mert voltak esetek úgy állnak ezek a házak ezek a činžové baráky is mint egy tisztes tar koponya tarkóján a kopott baretka gombja vagy egy reggel gondosan feltűzött szétzilálódott konty egy frissen gombára vágott gyerekfrizura vagy egy szigorúan megkötött kirojtosodott kendő így fordulnak az emberek mind a házsor felé éhes szemmel falják a látványt lenyűgözi őket a robbanás chachachachááá hallom mellőlem Vladimír hangját míg műj muž meszmerizálva bámulja

jak zkamenělý a pusztítás történéseit nézik az édes apokaliipszist bámulják gyöngéd tekintettel Abban a pillanatban ahogy a ház sor megroggyan füstfelhő tör fel a kéményekből a házak halálsikolya persze nem füst az hanem alvadt korom és a ház megépülése óta letüdőzött füst slájmkristályai megkövesedett kátrány amely a ház légcsővébe rakódott most kilövell mint alvó vulkán krátere a kémény aztán lesüllyed lassan méltóságteljesen a sarki ház mintha magával vonná a szomszédait egymás után vesznek bele az alulról komótosan gomolygó porfelhőbe mert nem füst az amibe elmerül ami eltakarja előlünk hogy nem maradt több belőlük mint egy romhalom A néma nézelődők fészkelődni kezdenek lassan egy gyerek nagymamája kabátját rángatja nem hallom mit kérdez lassan tér vissza a hallás a fülekbe a mennydörgés után műj muž tanácstalanul néz maga elé fürkészi a gomolygó füstöt amely ahelyett hogy tisztulna csak tovább kúszik az utcákban igaz egyre komótosabban akkor jut eszembe hogy hiszen ki van teregetve hogy talán bokáig érő hamu fogja borítani a muskátlijaimat hogy az Örök-kévalóság gátja 24-es háza lesz az új pompeji lelet Hele vidíte doktore jaké to štěstí a teď máme zase jednou vícemísta na zemi vždyť to je tak krásné Mire lassan műj muž Vladimír felé fordul és azt feleli nebo možná víc prázdnoty Aztán már később érkezett csak Egon Bondy már az U Jeřábkúnál ültünk Kurva fix to ten Vladimír teda umí já tady studuju zen buddhismus a von to všechno už dávno umí i v praxi to teda musím říct Zbyňku Fischerovi Ekkor még nem tudjuk hogy kitérőt teszünk hazafelé hogy műj muž és Vladimír bizonytalan léptekkel visszavisznek a helyszínre hogy addigra elül a porfelhő láthatóvá lesznek a romok a csillogó ködszítálásban hogy csak

ekkor válik láthatóvá a hiány az utcányi foghíj majd csak ekkor szembesülünk a romokkal a pusztítás ma még temetetlen halottaival akikért holnap megérkeznek a munkagépek

Megjegyzés: A Zenklova sugárút házsorának felrobbantása 1967-ben, L. Michálek fotója a *Libeňskou minulostí* című képes albumból. A mai Zenklova és a Primátorská sarka helyén egy forgalmas bekötőút, az egykori utcaforontra csak a hidak alá kényszerített pillérek közé szorított út vonala emlékeztet. A szemközti sarkon az egykori U Jeřábků épülete túlélőként figyel. A család tulajdonában maradt Hotel Jeřábek működik itt ma. A robbantás után egy évvel bevonulnak a varsói szerződés csapatai Csehszlovákiába, Vladimír Boudník később öngyilkos lett.

I. / FELSZÁMOLÁS: LIKVIDACE

„Ittuk a sört az U Horkýéknál és békésen néztük ahogy a buldózerek nagy étvággyal rombolják le a zsidó házak megmaradt falait s hogyan omlanak le a kidöntött falak és velük együtt az erkélyek és lépcsősorok mialatt kicsit odébb hatalmas kanalak szedegetik össze a széthullott gettó maradványait és bézs színű porával együtt teherautókra pakolják majd elszállítják s szétszórják... egyszer amikor villamossal jöttem láttam ahogy az emberek felállnak ágaskodnak lesik a teherautókat hogy belássanak az öntöttvas kerítésen túlra ahová egyik a másik után érkezett rakományával arra a kis dombra a Palmovkával

TARTALOM

Virágidő 2018	7
Identitások	13
A betlehemi kápolna	18
Aranycsepp	35
Szent Mihály útján	42
Párizsi nők, éjjel-nappal	53
Letűnt Libeň	77
Libeňi krónika	132
Az utolsó útirajzok	175
Képjegyzék	224

Kiadta a Kalligram Polgári Társulás, Dunaszerdahely és a Pesti Kalligram Kft., Budapest, 2025. Első kiadás. Oldalszám 232. Szerkesztette Lovas Emőke. Felelős kiadó Ágoston Attila. Borítóterv, grafikai elrendezés és nyomdai előkészítés Csillag Lajos. Nyomta a KASICO, Pozsony.

Vydal OZ Kalligram, Dunajská Streda a Pesti Kalligram Kft., Budapešť
2025 v náklade 400 ks. Prvé vydanie. Počet strán 232. Redigovala
Emőke Lovas. Vydavateľ Attila Ágoston. Návrh obálky, grafická úpra-
va a príprava do tlače Lajos Csillag. Vytlačilo KASICO, a. s., Bratislava.

